

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

C Center for Civil Communications
Центар за граѓански комуникации

Индекс на рационалност

7.

Скопје, ноември 2012 година

Овој извештај е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамки на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на публикацијата е одговорност на Фондацијата Отворено општество - Македонија и Центарот за граѓански комуникации и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

СОДРЖИНА

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА	3
2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ	6
2.1. Индекс на рационалност за одржување на хигиена во внатрешни работни површини.....	7
2.2. Индекс на рационалност за дефибрилатори	10
2.3. Индекс на рационалност за јунешко месо без коски	13
2.4. Индекс на рационалност за ПВЦ прозорци.....	15
2.5. Индекс на рационалност за работни обувки-кломпи	17
3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК	19

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА

Центарот за граѓански комуникации од Скопје е единствената невладина организација во Република Македонија која спроведува директен и сеопфатен мониторинг на јавните набавки во земјата. Во обид да даде дополнителен придонес кон унапредување на состојбите во оваа сфера, Центарот започна со изработка на т.н. индекс на рационалност во трошење на јавните пари. Целта е да се воведи нов инструмент преку којшто ќе се мери ефикасноста во трошењето на јавните пари, ќе се откриваат слабите точки во системот и, во крајна линија, ќе се влијае врз институциите да бидат порационални во трошењето на буџетите кои се полнат со пари од граѓаните.

Индексот на рационалност се изработува преку споредба на цените по коишто различните институции купуваат исти производи, услуги или работи. Фактот што индексот опфаќа ист вид производ, услуга или работа дава можност, освен споредба на цените, да се претстави и различниот однос на државните институции при спроведувањето на исти видови јавни набавки.

Индексот е замислен како показател за државните институции кој треба да им послужи како основа за подобрување на рационалноста при јавните набавки, односно при трошењето на јавните пари. Со оглед на тоа што просечните цени во индексот претставуваат просек од цените што ги постигнале самите институции и не значи дека тие се реален или пазарен одраз на вредноста, целта на државните институции треба да биде, секогаш кога можат, да се стремат кон постигнување на најниските цени и подوماќински да ги трошат јавните пари, бидејќи за истите набавки, други институции постигнале поповолни цени на пазарот.

Разликите во цените по кои институциите плаќаат за исти видови производи и услуги упатуваат на потребата од подетални истражувања на пазарот пред објавување на тендерите и усогласување на пристапот на договорните органи кон набавка на исти видови производи.

Во примерокот за изработка на индексот се вклучени сите договорни органи од национално и од локално ниво, што значи од министерства и општини, преку јавни претпријатија и агенции, до училишта и градинки.

Во изработката на индексот на рационалност се користат примарни и секундарни извори на податоци.

Прибирањето на податоците од примарни извори се спроведува преку:

- присуство при отворања на понудите што економските оператори ги доставиле за одредени постапки за јавни набавки, за добивање податоци за понудените цени и
- директни контакти со договорните органи за добивање податоци кои понуди се избрани како најповолни.

Преку овие активности се доаѓа изворно до податоците за цените по кои се купуваат одредени производи, услуги или се изведуваат одредени работи.

Секундарни извори на информации се:

- Електронскиот систем за јавни набавки и
- Барањата за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Значајно е да се напомене дека во индексот на рационалност ќе се објавуваат имињата на договорните органи, но не и имињата на фирмите со кои се склучени договорите (иако се располага и со овие податоци), бидејќи одговорноста за рационално трошење на јавните пари им припаѓа пред сè на договорните органи.

2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ

Седмиот индекс на рационалност е изработен за следниве пет видови производи, односно услуги:

- **одржување на хигиена;**
- **дефибрилатори;**
- **јунешко месо без коски;**
- **ПВЦ прозорци и**
- **работни обувки - клонпи.**

Во изработката на индексот на рационалност за овие производи и услуги беа вклучени 52 институции на национално и локално ниво, кои во текот на првите осум месеци од 2012 година имале ваков вид на набавка. Проширување на опсегот на прибирање на податоци и за 2011 година беше направен само кај набавката на ПВЦ прозорци.

Во изработката на индексите, цените на избраните производи и услуги се обезбедуваа преку барања за пристап до информациите од јавен карактер, кои беа доставувани до сите договорни органи чишто набавки беа евидентирани на Електронскиот систем за јавни набавки. Идејата е со изработка на индексот на овие пет видови производи, односно услуги да се детектираат евентуалните разлики во цените и да им се помогне на договорните органи да ги осознаат движењата на цените за овие производи, односно услуги и во иднина да работат на подобрување на рационалноста во трошењето на јавните пари.

2.1 Индекс на рационалност за одржување на хигиена во внатрешни работни површини

Цената која се плаќа за одржување на хигиена во внатрешните работни простори во државните институции се движи од 24 до 66 денари за еден метар квадратен месечно. Соодносот на најниската и највисоката цена изнесува дури 1:2,75 што значи дека највисоката цена која за одржување на хигиена ја плаќа Државна лотарија на Македонија е за 175% повисока од цената која за истата услуга ја плаќа Советот за радиодифузија на РМ. Разликите во цените не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки, со користениот критериум за избор на најповолна понуда, ниту пак со големината на работните простории. Ревизиското тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош кое има најмали работни површини од анализираниите институции, постигнало цена која е пониска од просечно постигнатата, додека пак институцијата со најголеми работни површини Служба за општи и заеднички работи на Владата на РМ за услугата плаќа цена која е повисока од просечно постигнатата и тоа за 24,49%, а од најниската цена за дури 60,65%.

Индекс на рационалност за одржување на хигиена во внатрешни работни површини

(цена за чистење по м2 месечно)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Совет за радиодифузија на РМ	24	-51,02%
Фонд на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија	25	-48,98%
Ревизиско тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош	40	-18,37%
Дирекција за технолошки индустриски развојни зони	47	-4,08%
Просек*	49	0,00%
Дирекција за заштита и спасување	52	+6,12%
Служба за општи и заеднички работи на Владата на РМ	61	+24,49%
Агенција за катастар на недвижности Скопје	64	+30,61%
ЈЗУ Психијатриска болница Скопје	64	+30,61%
АД за приредување на игри на среќа Државна лотарија на Македонија	66	+34,69%

*Просек од цените што за оваа набавка ги плаќаат институциите вклучени во индексот

Во изработката на индексот на рационалност за одржување на хигиена се вклучени сите договорни органи кои за овој вид набавка објавиле оглас во првите шест месеци 2012 година. Преку Електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН) беа евидентирани 14 договорни органи што објавиле оглас за овој вид набавка. Сепак, во индексот се вклучени 9 договорни органи бидејќи Училишниот дом Здравко Цветковски-Скопје не одговори на доставеното барање, од Агенција за вработување информираа дека постапката за оваа јавна набавка им е поништена, но притоа не објаснија како тековно ја одржуваат хигиената во нивните простории, ниту колку тоа ги чини, додека пак Економскиот факултет-Прилеп, ЈП Македонска Радиотелевизија и Агенцијата за регулирање на железничкиот сектор доставија податоци со кои не можеше да се обезбеди споредливост со останатите институции.

Оттука, индексот вклучува рангирање на 9 институции и е изработен врз основа на цената за одржување на хигиена по 1 м2 месечно со вклучен ДДВ.

Како што може да се забележи од индексот, постојат големи разлики меѓу државните институции во набавката на оваа услуга. Најниската цена е за 51,02% пониска од просечно постигнатата, а највисоката цена е за 34,69% повисока од просечната. Притоа, четири договорни органи за услугата плаќаат цена која е пониска од просечната, а пет склучиле договори со цени повисоки од просечно постигнатата од страна на вклучените институции.

Големите разлики во цената не можат да се објаснат со спроведените постапки за јавни набавки. Оваа констатација ја потврдуваат неколку факти. Прво, институциите кои плаќаат најниска и највисока цена, Советот за радиодифузија и Државна лотарија примениле постапка „барање за прибирање на понуди“ со објавување на оглас користејќи критериум за избор ‘најниска цена’. Второ, сите институции спровеле транспарентна постапка за јавна набавка, односно не е евидентиран случај на примена на постапка со прибирање на понуди без објавување на оглас што беше можно до јули 2012 година, ниту пак постапките за преговарање со или без оглас. Трето, сите институции со исклучок на Фондот на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија (ФПИОМ) примениле критериум за избор ‘најниска цена’. Притоа е значајно да се нагласи дека ФПИОМ кој применил критериум за избор ‘економски најповолна понуда’ каде цената се бодувала со 80, а квалитетот носел 20 бода, постигнал цена за услугата која е пониска од просечната. Четврто, во постапките за избор на

најповолна понуда на институциите кои имаат најниска и највисока цена е користена е-аукција, односно негативно наддавање на понудите цените. Оттука произлегува дека не постојат рационални објаснувања за констатираните разлики во цените.

Разликите во цените не можат да се објаснат ниту со големината на работните површини што се одржуваат, односно со економската логика дека цената треба да е обратно пропорционална со, во овој случај, големината на површината за чистење.

Големина на работните површини опфатена со договорите

Договорен орган	Површини за чистење во м2	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
Совет за радиодифузија на РМ	1.071	-51,02%
Фонд на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија	9.785	-48,98%
Ревизиско тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош	425	-18,37%
Дирекција за технолошки индустриски развојни зони	1.054	-4,08%
Дирекција за заштита и спасување	2.896	+6,12%
Служба за општи и заеднички работи на Владата на РМ	82.168	+24,49%
Агенција за катастар на недвижности-Скопје	2.600	+30,61%
ЈЗУ Психијатриска болница Скопје	3.888	+30,61%
АД за приредување на игри на среќа Државна лотарија на Македонија	650	+34,69%

Како што може да се види од претходната табела Ревизиското тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош, кое има најмали работни површини (425 м2) од анализираниите институции, постигнало цена која е под просечната, додека пак институцијата со најголеми работни површини, Службата за општи и заеднички работи на Владата на РМ за услугата плаќа цена која е повисока од просечно постигнатата и тоа за 24,49% а од најниската цена за дури 60,65%.

2.2 Индекс на рационалност за дефибрилатори

Во индексот на рационалност за дефибрилатори, соодносот на најниската и највисоката цена платена за овој медицински апарат е 1:3,86 што значи дека највисоката цена платена од Државен завод за статистика е за 286% повисока од најниската евидентирана во набавката на ЈП Македонска Радиотелевизија. Вака констатираните разлики во цените што ги платиле институциите не можат да се објаснат со разлики во купениот апарат, применетите постапки, ниту со критериумите за избор на најповолна понуда. Според анализираните технички спецификации нема значајна разлика во техничките карактеристики на дефибрилаторот купен од институциите чии цени се пониски со оние кои за апаратот платиле најскапо. Единствената значајна разлика е во тоа што двете институции кои дефибрилаторите ги купиле по највисока цена, Централниот регистар и Државниот завод за статистика не примениле е-аукција за намалување на цената.

Индекс на рационалност за дефибрилатор

(цена за 1 дефибрилатор)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонска Радиотелевизија	36.698	-54,96%
Агенција за електронски комуникации	50.740	-37,72%
АД за изградба и стопанисување со станбен простор и со деловен простор од значење на Републиката	53.879	-33,87%
Министерство за економија	56.876	-30,19%
Борис Трајковски ДООЕЛ Скопје	58.563	-28,12%
Министерство за здравство	64.900	-20,34%
ЈП Македонски шуми	75.520	-7,31%
Просек*	81.474	0,00%
АД Електрани на Македонија	114.482	+28,83%
Министерство за култура	116.820	+43,38%
Централен регистар на РМ	126.142	+54,82%
Државен завод за статистика	141.600	+73,80%

*Просек од цените што за оваа набавка ги плаќаат институциите вклучени во индексот

Со оглед на новововедената законската обврска за набавка на овој медицински апарат во секој деловен субјект со над 100 вработени, оваа набавка беше исклучително актуелна во изминатите неколку месеци. За вклучување во

индексот беа избрани сите институции на национално ниво, вкупно 12, чија набавка на овој апарат беше евидентирана преку објавените огласи или склучените договори за мали набавки во евиденцијата на ЕСЈН до август 2012 година. Сепак во индексот на рационалност се вклучени 11 договорни органи со оглед на тоа што Генералниот секретаријат на Владата на Република Македонија достави известување дека објавената постапка за набавка на дефибрилатори бр. 12/2012 им е поништена.

Разликите во цените во овој индекс на рационалност се исклучително големи и се движат од 36.698 до 141.600 денари за еден апарат. Оттука произлегува дека за парите што Државниот завод за статистика ги потрошил за набавка на еден апарат Македонската Радиотелевизија ќе купи околу 4 апарати. За големите осцилации во цената говори и податокот дека најниската цена е помала од дури 54,96% од просечно постигнатата од страна на институциите, додека пак највисоката цена е за 73,80% повисока од просечната.

Во однос на применетите постапки за јавни набавки речиси и да нема разлики помеѓу договорните органи вклучени во индексот. Со исклучок на АД Електрани на Македонија кое применило отворена постапка и Централниот регистар на РМ кој применил постапка-барање за прибирање на понуди без објавување на оглас, сите останати институции примениле постапка – барање за прибирање на понуди со објавување на оглас. АД Електрани е исклучок и во однос на применетиот критериум за избор на најповолна понуда со тоа што бодувањето на понудите било правено врз основа на цената со 95 бода и рок на испорака 5 бода. Сите останати договорни органи како критериум за избор примениле 'најниска цена'. Во однос на примената на е-аукцијата таа не била спроведена токму од двете институции кои апаратите го купиле по највисоки цени. Централен регистар на РМ користејќи ја законската можност до јули 2012 година да примени постапка за јавна набавка со прибирање на понуди а без објавување на оглас, немал обврска да спроведе е-аукција. Негативното наддавање на цените не е применето ниту во случајот со Државниот завод за статистика каде е евидентирана највисоката цена за набавка на дефибрилатор. Според информациите добиени од Државниот завод за статистика бројот на пристигнати понуди по објавениот оглас изнесувал дури пет, но како прифатлива понуда била оценета само една и оттука не биле исполнети условите за одржување на планираната е-аукција.

Разликите во цените во набавката на дефибрилатор не можат да се оправдаат ниту со купените количини.

Количини на купени дефибрилатори

Договорен орган	Број на купени дефибрилатори	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонска Радиотелевизија	1	-54,96%
Агенција за електронски комуникации	1	-37,72%
АД за изградба и стопанисување со станбен простор и со деловен простор од значење на Републиката	1	-33,87%
Министерство за економија	1	-30,19%
Борис Трајковски ДООЕЛ Скопје	1	-28,12%
Министерство за здравство	1	-20,34%
ЈП Македонски шуми	7	-7,31%
АД Електрани на Македонија	16	+28,83%
Министерство за култура	1	+43,38%
Централен регистар на РМ	1	+54,82%
Државен завод за статистика	1	+73,80%

Како што може да се види од претходната табела разликите во цените апсолутно не се во корелација со купените количини. Имено, АД Електрани на Македонија која ги купила најголемите количини на дефибрилатор постигнала цена која е повисока дури и од просечно постигнатата од страна на самите институции.

2.3 Индекс на рационалност за јунешко месо без коски

Во набавката на јунешко месо евидентирани се значајни разлики помеѓу цените по кои институциите го купуваат овој производ. Соодносот на најниската и највисоката цена изнесува дури 1:1,45, што значи дека највисоката цена е за 45% повисока од најниската.

Индекс на рационалност за јунешко месо без коски

(цена за 1 кг месо)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Клиника за максилофацијална хирургија-Скопје	341	-14,75%
Државен студенти дом „Никола Караев“ Охрид	347	-13,25%
Воспитно поправен дом Тетово	395	-1,25%
Завод за рехабилитација на деца и млади-Скопје	400	0,00%
Просек*	400	0,00%
Јавна установа за згрижување на деца со воспитно-социјални проблеми-Скопје	419	+4,75%
ЈУ за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци Ранка Милановиќ	496	+24,00%

*Просек од цените што за оваа набавка ги плаќаат институциите вклучени во индексот

Во изработка на Индексот на рационалност за јунешко месо без коски првично беа вклучени 9 договорни органи кои за овој вид на набавка објавиле оглас во првите седум месеци од 2012 година. Сепак на крајот индексот е изработен од шест договорни органи затоа што „ЈП за управување и заштита на повеќенаменско подрачје Јасен“ и „КПУ Идризово“ информираа дека воопшто не користеле јунешко месо без коски иако го имаат во техничката спецификација. Казнено-поправниот дом Штип имаше нејасен податок за цената на 1 кг месо за чие објаснување институцијата побара да доставиме нова барање за слободен пристап до информации од јавен карактер што не се вклопуваше во временската рамка предвидена за изработка на овој извештај. Како што може да се види од табелата на која е претставен Индексот на рационалност за јунешко месо без коски, цените се движат од 341 до 496 денари за килограм. Најниската цена е пониска од просечно постигнатата од институциите за 14,75% додека пак највисоката цена е за 24% повисока од просечната.

Вака констатираните разлики не можат да се објаснат со применетите постапки бидејќи сите договорни органи спровеле транспарентни постапки за јавни набавки – барања за прибирање на понуди со објавување на оглас или отворени постапки. Разликите во цените не можат да се објаснат ниту со критериумите за избор на најповолна понуда бидејќи токму институцијата која постигнала најниска цена за набавка на месото, ЈЗУ Клиника за максилофацијална хирургија-Скопје користела ‘економски најповолна понуда’ каде цената се бодувала со 60, а квалитетот носел 40 бода. Од друга страна, институцијата која за купеното јунешко месо плаќа највисока цена, ЈУ за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци Ранка Милановиќ, како критериум за избор на најповолна понуда користела ‘најниска цена’. Разликите во цените не можат да се објаснат ниту со купените количини на месо претставени на следната табела.

Количини на купено јунешко месо

Договорен орган	Купени количини во килограми	Разлика на цените во однос на просекот
ЈЗУ Клиника за максилофацијална хирургија-Скопје	50 ¹	-14,75%
Државен студенти дом „Никола Караев“ Охрид	600 ²	-13,25%
Воспитно поправен дом Тетово	10,5	-1,25%
Завод за рехабилитација на деца и млади-Скопје	/	0,00%
Јавна установа за згрижување на деца со воспитно-социјални проблеми-Скопје	272	+4,75%
ЈУ за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци Ранка Милановиќ	88	+24,00%

За отстапувањето од економската логика која налага поголеми количини да се набават по пониска цена најдобро говори споредба на купените количини од институциите со најниска и со највисока цена. Така, ЈЗУ Клиника за максилофацијална хирургија - Скопје чија цена е најниска, купила 50 килограми месо што е помалку од количините набавени од ЈУ за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци Ранка Милановиќ, односно 88 килограми.

¹ Потрошени количини за првото полугодие од 2012 година

² Предвидени количини

2.4 Индекс на рационалност за ПВЦ прозорци

Соодносот на најниската и највисоката цена за поставување на ПВЦ прозорец изнесува 1:2,11 што значи дека највисоката цена е за 111% повисока од најниската. Со оглед на тоа што прозорците можат да имаат различна димензија, за да се обезбеди споредливост на податоците, индексот е изработен врз основа на цена за еден метар квадратен ПВЦ прозорец. Разликите во цената само делумно можат да се објаснат со применетите постапки и со бројот на купени прозорци.

Индекс на рационалност за ПВЦ прозорци

(цена за 1 м² ПВЦ прозорец)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Општа болница Велес	2.643	-35,93%
Општина Сарај	2.943	-28,65%
Министерство за образование	3.650	-11,51%
Просек*	4.125	0,00%
Општина Гостивар	4.484	+8,70%
О.У. Сами Фрешери“ с.Глумово-Сарај	5.450	+32,12%
Општина Демир Капија	5.581	+35,30%

*Просек од цените што за оваа набавка ги плаќаат институциите вклучени во индексот

Во индексот на рационалност за ПВЦ прозорци иницијално беа вклучени 11 договорни органи кои овој вид на набавка го реализирале во 2011 и првата половина од 2012 година. Сепак, на крајот индексот е изработен со 6 институции бидејќи набавените прозорци од страна на Министерство за здравство и општина Карпош не беа споредливи со останатите, односно не беа ПВЦ, петкоморни прозорци. Понатаму, Економски факултет-Скопје информираше дека немал побарано ПВЦ прозорци во набавката која сме му ја посочиле, ОЈУ Детска градинка Димче Мирчев-Велес информираше дека договорот за овој вид набавка им е раскинат, а од СОУ Коста Сусинов-Радовиш известија дека постапката за таа набавка им е поништена.

Како што може да се види од Индексот на рационалност за ПВЦ прозорци разликите во цените се навистина значајни. Просечната цена која институциите ја постигнале за еден метар квадратен прозорец изнесува 4.125 денари.

Притоа три институции за прозорците платиле цена која е пониска од просечно постигнатата од 11,51% до 35,93%, додека пак други три институции платиле повисоки цени и тоа од 8,70% до 35,30%.

Разликите во цената можат само делумно да се објаснат со применетите постапки и со избраните критериуми за избор на најповолна понуда. Имено, сите институции ја примениле постапката 'барање за прибирање на понуди со објавување на оглас', со исклучок на општина Демир Капија која за набавка на прозорците за потребите на ЈОУДГ Борис Трајковски во првата половина од 2012 година применила постапка 'прибирање на понуди без објавување на оглас'. Потоа, само општина Сарај применила критериум за избор 'економски најповолна понуда' (цена 80 бода, квалитет 10 бода и рок на изведба 10 бода), додека пак останатите четири договорни органи примениле критериум за избор 'најниска цена'. Оттука крајно контрадикторно е што токму договорниот орган што ги бодувал и квалитетот и рокот на изведба постигнал втора најниска цена за разлика од другите каде примарна била само цената.

Број на инсталирани прозорци

Договорен орган	Број на инсталирани прозорци	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Општа болница Велес	16	-35,93%
Општина Сарај	/	-28,65%
Министерство за образование	47	-11,51%
Општина Гостивар	7	+8,70%
О.У. Сами Фрешери“ с.Глумово-Сарај	39	+32,12%
Општина Демир Капија	6	+35,30%

Гледано од аспект на купените количини од производот, на постиганите цени делумно влијаела вредноста на вкупниот договор. Општина Демир Капија која за прозорците платила највисока цена и навистина купила најмал број на прозорци, но слични количини има купено и општина Гостивар со цена која е за 24% пониска од онаа на општина Демир Капија.

2.5 Индекс на рационалност на работни обувки-кломпи

Сите детски градинки вклучени во изработениот индекс на рационалност купиле анатомски кожни клоmпи. Оттука констатираните разлики во цената се исклучително големи. Соодносот на најниска и највисока цена е 1:2,58 што значи дека Детска градинка „Детска радост“–општина Гази Баба за клоmпите платила 158% повисока цена од Детска градинка „Ангел Шајче“-Куманово. Разликите во цените не можат да се оправдаат со разлики во применетите постапки бидејќи сите градинки работните обувки ги купиле со барања за прибирања на понуди без објавување на оглас. Оваа постапка согласно последните измени на Законот за јавни набавки можеше да се користи до јули 2012 година, што и било направено од страна на анализираните договорни органи.

Индекс на рационалност за работни обувки-клоmпи

(цена за 1 пар женски кожни анатомски клоmпи)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Детска градинка „Ангел Шајче“-Куманово	750	-47,52%
Детска градинка „Јасна Ристеска“-Охрид	1.195	-16,37%
Детска градинка „13 Ноември“-Центар	1.399	-2,10%
Детска градинка „Кочо Рацин“-Центар	1.399	-2,10%
Просек*	1.429	0,00%
Детска градинка „25 мај“-Гази Баба	1.500	+4,97%
Детска градинка „Гонча Туфа“-Крушево	1.599	+11,90%
Детска градинка „Орце Николов“-Карпош	1.652	+15,61%
Детска градинка „Детска радост“-Гази Баба	1.938	+35,62%

*Просек од цените што за оваа набавка ги плаќаат институциите вклучени во индексот

Во индексот на рационалност за работни обувки – клоmпи се вклучени осум детски градинки кои овој вид на набавка го имале во првата половина од 2012 година. Сите договорни органи од кои беше побаран податокот за цената која ја платиле за набавка на оваа работна обувка одговорија на доставените барања со исклучок на ЈУДГ Буба Мара-Скопје. Сепак, иако ги достави побараните податоци, од индексот е исклучена и ЈОУДГ Детска радост - Гевгелија поради неможноста да се обезбеди споредливост на обувките бидејќи нивните обувки не беа кожни.

Како што може да се види од табелата во која е претставен Индексот на рационалност за работни обувки-кломпи, четири детски градинки кломпите ги купиле под просечно постигната цена од 1.429 денари, а четири од нив над таа цена. Најниската цена е за дури 47,52% пониска од просечната постигната од самите институции, а највисоката цена е за 35,62% повисока од просечната.

Вака големите разлики во цените не можат да се објаснат со применетите постапки бидејќи сите градинки работните обувки ги купиле со барања за прибирања на понуди без објавување на оглас.

Разликите во цените на набавката на кломпи во детските градинки низ Република Македонија само делумно може да се објаснат со купените количини.

Индекс на рационалност за работни обувки-кломпи

Договорен орган	Купени количини	Разлика во однос на просекот
Детска градинка „Ангел Шајче“-Куманово	155	-47,83%
Детска градинка „Јасна Ристевска“-Охрид	101	-16,32%
Детска градинка „13 Ноември“-Центар	123	-2,03%
Детска градинка „Кочо Рацин“-Центар	92	-2,03%
Детска градинка „25 мај“ -Гази Баба	86	+5,04%
Детска градинка „Гонча Туфа“-Крушево	15	+11,97%
Детска градинка „Орце Николов“-Карпош	70	+15,69%
Детска градинка „Детска радост“-Гази Баба	77	+35,71%

Факт е дека кумановската детска градинка „Ангел Шајче“ која постигнала најниска цена купила и најголема количина обувки. Сепак, од друга страна, детската градинка која ги има купено најмалите количини, „Гонча Туфа“ од Крушево, не платила највисока цена за набавка на обувките. Воедно, разликите во купените количини не се толку големи за да ги оправдаат вака големите осцилации во цените. Значајно е да се нагласи дека кај поголем број на договорни органи постигнатите цени за набавка на кожните кломпи е на ниво на пазарните што е нелогично ако се има предвид дека постапката за јавна набавка подразбира натпревар помеѓу фирмите и би требало да доведе до поголемо или помало намалување на пазарните цени.

3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК

Рационалноста во трошењето на јавните пари не е приоритет кај значаен број на институции на национално и на локално ниво. Оваа констатација ја потврдуваат наодите од индексот на рационалност овој пат изработен за услугата одржување на хигиена, како и за производите дефибрилатори, јунешко месо без коски, ПВЦ прозорци и женски клонпи. Разликите во цените по кои институциите купуваат еден ист вид на производ или услуга се исклучително големи. Поконкретно индексот укажа на следните разлики:

- за услугата одржување на хигиена институциите плаќаат од 24 до 66 денари за метар квадратен месечно, со што највисоката цена платена за оваа услуга е повисока од најниската евидентирана цена за 175%;
- дефибрилаторот се купувал по цени од 36.698 до 141.600 денари со што највисоката цена е за 286% повисока од најниската;
- јунешкото месо без коски институциите го купувале по цени кои се движеле од 341 до 496 денари со што највисоката цена е за 45% повисока од најниската евидентирана кај анализираниите институции;
- ПВЦ прозорец по метар квадратен се купувал од 2.643 до 5.581 денари со што највисоката цена платена за овој производ е дури 111% повисока од најниската и
- работните обувки-клонпи во детските градинки се купувале од 750 до 1.938 денари за чифт, со што највисоката цена е за дури 158% повисока од најниската која ја платиле анализираниите институции.

И во овој индекс, разликите во цените за најголем дел од анализираниите набавки не можат да се објаснат со некоја економска логика или законитост. Тие не се резултат ниту на видот на постапката преку која се набавени, ниту на разликите во набавените количини. Не важи правилото дека најниските цени се постигнуваат во отворените постапки и кога се спроведува негативно наддавање на цените, односно е-аукција. Дел од ниските цени се постигнати и при прибирање само на три понуди без оглас (постапка која веќе законски не е дозволена), а дел во постапки кога немало е-аукција. Спротивно, дел од највисоките цени се постигнати токму во отворени постапки и со е-аукција. Натаму, за најголем дел од анализираниите набавки не важи правилото дека за

набавени поголеми количини на производи или обем на услуги, би се добила пониска цена. Има случаи кога најниската цена е добиена за многу мали количини на набавка и спротивно кога највисоката цена е добиена за големи количини на набавка.

Сето ова упатува на заклучок дека кога не важат економските законитости и логики, откриените разлики во цените при набавка на сосема исти производи се резултат на некои ирационални и можеби и субјективни причини. Меѓу нив секако би биле начинот на подготовка на тендерите, особено составувањето на спецификациите, бидејќи анализите на постапките покажуваат дека често, поради еден или два услова во спецификациите се оневозможува поголем број фирми да учествуваат во набавката, со што се намалува конкуренцијата и не се добива најдобрата вредност за потрошените пари.

Оттука, препорака е договорните органи да бидат повнимателни при составување на тендерските документации и технички спецификации, особено при одредување на условите за учество на тендерите и на елементите врз чија основа ќе ги оценуваат понудите и ќе ја изберат најдобрата понуда. Изборот треба да биде на најдобрата понуда, наместо на најдобриот понудувач, а условите така поставени да овозможат отворен и фер натпревар за сите фирми од областа на набавката, со крајна цел – избор на понуда со која ќе се добие најдобрата можна вредност за парите потрошени за секоја соодветна набавка. Само така ќе може да се рече дека јавните пари се потрошени одговорно, домаќински и рационално.